

ZAMEK W SIEWIERZU. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE I REWALORYZACJA ZABYTKOWEJ RUINY

*Castle in Siewierz. Preservation and revalorisation of the
historic ruins*

*Artur Rok**

SUMMARY: The conservation and restoration work was carried out on the ruins of Siewierz Castle between 2007 and 2010. The restoration and conservation work was made after detailed historical research conducted by Mr Artur Rok. Recomposition and revealment of the obliterated functional and spatial construction of the castle was the major aspect of the work as well as the conservation of stone and brick surface of the walls.

The foundations of the Renaissance west and south wings of the castle were revealed and partly taken under conservation and reconstruction work. The main reconstruction work was carried out on the south walls of the castle which were badly damaged before the Second World War. The purpose of the work was purely technical and it led to show the

image of the south part of the castle despite the fact that the highest tier was not reconstructed in order to maintain the appearance of ruin. The courtyard of the castle was arranged to feature the foundation of 13th century bergfried (defensive tower) and the keep which is now open to visitors. Also the draw bridge was reconstructed which is not very common action in castles restoration in Poland.

The restoration work in The Castle of Siewierz was conducted according to the rules of Venice Charter and Historian Ruins Protection Charter in order to maintain the uttermost authenticity of the castle.

KEYWORDS: historical ruin, conservation, restoration, Siewierz castle

Miasto Siewierz położone w województwie śląskim, powiecie będzińskim jest zachodnim przedpołem Jury Krakowsko – Częstochowskiej, choć tutejszy zamek nie wchodził historycznie w skład systemu jurajskich warowni. Ruiny zamku w Siewierzu położone są nieopodal historycznego centrum miasta, w dolinie rzeki Czarnej Przemszy. Warownia ta od momentu powstania stanowiła wraz z miastem (lokowanym w 1276 r.) układ miasto – zamek, choć bez wspólnego sprzężenia murami miejskimi, których Siewierz nigdy nie posiadał¹. Układ ten jest

* Artur Rok, District Conservator of Będzin

¹ A. Rok, *Najstarsza, gotycka forma architektoniczna zamku w Siewierzu. Wstępne omówienie problematyki*, [w:] 4 *Wiadomości Konserwatorskie Województwa Śląskiego. Blaski Średniowiecza*, wyd. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach, Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach, Katowice 2012, s. 247–260.

dobrze zachowany do dnia dzisiejszego, co możemy stwierdzić porównując z planem z 1786 r.²

Zamek w Siewierzu wybudowany na przełomie XIII/XIV w. przez książąt bytomskich i cieszyńskich, był przez ponad wiek siedzibą piastowskiej linii książąt śląskich, a następnie przez prawie 350 lat stolicą prawie niezależnego Księstwa Siewierskiego pozostającego w gestii biskupów krakowskich jako książąt siewierskich³. Mecenat kolejnych właścicieli: książąt cieszyńskich, a następnie biskupów krakowskich, zaowocował kolejnymi przekształceniami w architekturze zamku, poczynając od fazy gotyckiej, poprzez renesansowe założenie biskupa Piotra Tomickiego i bastejowy system obronny Franciszka Krasińskiego, a na barokowej przebudowie biskupa Jana Małachowskiego z końca XVII w. kończąc⁴. Przekształcenia te są widoczne w kolejnych rozwarstwieniach chronologicznych zachowanej bryły budowli.

Przełom wieku XVII/XVIII ukształtował ostateczną architekturę warowni. Zamek położony był na obszarze obszernego stawu stanowiącego wzmocnienie obronności obu członów założenia (zamku i gospodarczego podzamcza określanego mianem Przygródka)⁵. Rozwiązanie takie było unikatowe w stosunku do jurajskich warowni usytuowanych na wysokich ostańcach skalnych.

Kres świetności warowni przyniosło włączenie Księstwa Siewierskiego do Rzeczypospolitej, które miało miejsce w 1790 r. oraz kolejne rozbiory Rzeczypospolitej. Zamek opuszczony ostatecznie w 1815 r. zaczął popadać w ruinę⁶.

W XIX w. warownia cieszyła się sporym zainteresowaniem miłośników „starożytności”, co znalazło odzwierciedlenie w licznych rycinach i grafikach z tego okresu. Owe przedstawienia dokumentują postępujący proces rujnacji zamku, jednocześnie stanowią nieocenione źródło wiedzy o zanikających elementach jego architektury.

Ze wspomnianych przedstawień należy wymienić m.in. akwarelę Kazimierza Stronczyńskiego i rycinę Napoleona Ordy.

Od przełomu XIX i XX w. dokumentacyjną rolę przejmują fotografie. Uwidaczniają one utratę barokowego hełmu zerwanego przez piorun pod koniec XIX w. oraz zawalenie się ściany południowej. Z wolna następuje również zanikanie murów obronnych przysypywanych gruzem, które z czasem zaczynają porastać trawą tworząc zielone stoki sztucznego wzgórza.

Fotografia lotnicza z 1935 r. ukazuje zachowaną bryłę zamku już z zawaloną ścianą południową oraz dziedziniec z zachowanymi murami skrzydła wschodniego, które niestety ulegną zagładzie w 1945 r.

² Oryginał planu znajduje się w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Publikowany we fragmentach w: Rok Artur, *Dzieje zamku w Siewierzu. Krótki zarys historii i architektury*, wyd. Fundacja „Zamek Siewierski” im. Księstwa Siewierskiego, Siewierz 2011; Rok Artur, *Zamek biskupów krakowskich – książąt siewierskich w Siewierzu. Stołeczna rezydencja księstwa siewierskiego [w:] Działalność fundacyjna biskupów krakowskich*, pod red. Marka Walczaka, Towarzystwo Naukowe Vistulana, Kraków 2016 r., T. I (tekst) i T. II (ilustracje), T. II, s. 306.

³ A. Rok, *Najstarsza, gotycka forma architektoniczna zamku w Siewierzu...*; A. Rok, *Dzieje zamku w Siewierzu...*; A. Rok, *Zamek biskupów krakowskich – książąt siewierskich ...*, T. I, s. 897–915.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ A. Rok, *Dzieje zamku w Siewierzu...*

Niestety, w późniejszym czasie – mimo dogodnego połączenia komunikacyjnego zamkowe ruiny znalazły się na uboczu zainteresowań ruchu turystycznego, który skupił się na leżącym nieopodal Siewierza jurajskim szlaku „Orlich Gniazd”. Na ten stan rzeczy wpłynęło zarówno bardzo duże zaniedbanie zabytku, jak i zdawkowe oraz nierzetelne przedstawienie jego dziejów w przewodnikach turystycznych.

Do pierwszych prac zabezpieczających ruin przystąpiono w latach 60. XX w., na krótko przed wpisaniem go do rejestru zabytków (17.06.1967)⁷. Sprowadzały się one do rekonstrukcji (cerowania) zniszczonego lica murów w niewielkiej, przyziemnej partii elewacji zachodniej, rekonstrukcji muru w miejscu powstałej wyrwy w ścianie zewnętrznej przy baszcie od strony północno – zachodniej, restauracji lica barbakanu wraz z odtworzeniem zniszczonego łukowego nadproża bramy głównej, rekonstrukcji muru w miejscu powstałej wyrwy w ścianie zewnętrznej przy baszcie od strony północno – wschodniej⁸. W bramie mieszczącej się w przyziemiu baszty (wieży Szlacheckiej) odtworzono na zasadzie anastylozy filar furty z wykorzystaniem zachowanych jego elementów. Od strony południowej, w miejscu całkowicie zawalonej renesansowej ściany zewnętrznej, postawiono niski mur parawanowy⁹.

W 1967 r., przeprowadzono pierwsze badania archeologiczne (Włodzimierz Błaszczuk). Ze względu na błędy merytoryczne w ich przeprowadzeniu zaistniała potrzeba powtórnego przebadania obiektu. Dokonał tego w latach 1970–1974 P.K.Z – Kraków. Z prac budowlano-konserwatorskich tego okresu należy wymienić: rekonstrukcję ceglano-sklepienia w sieni bramnej wieży, naprawę gzymsu na koronie wieży, częściowe przemurowanie korony muru skrzydła wschodniego oraz kilku nadproży okiennych, odgruzowanie i rekonstrukcję sklepień piwnic pod pozostałościami skrzydeł zachodniego i wschodniego, rekonstrukcję ceglano-sklepienia środkowej części skrzydła wschodniego¹⁰.

Prace budowlane na zamku zostały nagle przerwane – prawdopodobnie z braku funduszy na całkowitą odbudowę obiektu, która wówczas była brana pod uwagę. Rozważano możliwość odbudowy samej bryły zamku na cele ośrodka wczasowego, muzeum lub sanatorium. Projekt nie zakładał rekonstrukcji dawnego charakteru wnętrza, dowolnie potraktowano układ użytkowy oraz rozmieszczenie rytmu okien ściany południowej. Prawdopodobnie w wyniku przygotowań do odbudowy częściowo rozebrano relikty murów fundamentowych skrzydła południowego.

Od tego czasu (1975 r.) aż do 1997 roku zamek stał bez opieki, co powodowało jego degradację i zarastanie dziedzińca dziką roślinnością.

Kolejnych prac zabezpieczających podjęto się w latach 1997–2002¹¹. Skupiły się one jedynie

⁷ A. Rok, *Zamek w Siewierzu. Założenia konserwatorskie i rewaloryzacja zabytkowej ruiny* [w:] 2 *Wiadomości Konserwatorskie Województwa Śląskiego. Zamki, Pałace*, wyd. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach, Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach, Katowice 2010, s. 47.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, s. 48.

na wycięciu porastającej dziedziniec dzikiej roślinności i zabezpieczeniu korony murów. Prace na murach przeprowadzone zostały nieumiejętnie i wbrew zasadom konserwacji historycznych ruin. Koronę i wszelkie odsadzki zabezpieczono za pomocą wylania na niej grubych betonowych parapetów z szerokimi okapami. Zniwelowano tym samym malowniczość ruin zamku - cała bryła stała się sztywna w odbiorze wizualnym. Do uzupełnienia ubytków cegieł użyto niedobrej kolorystycznie i fakturowo cegły maszynowej. W celu zabezpieczenia sklepienia piwnicy zainstalowano nad nim żelbetową płytę, co owszem z jednej strony uchroniło sklepienie przed zamakaniem, z drugiej zatartło dawny układ dziedzińca wprowadzając obcy element dysharmonizujący i tak już zatarty przez ruinację skrzydła południowego układ funkcjonalno - przestrzenny dziedzińca. Całościowym finałem tych działań było odcięcie dostępu do wnętrza obiektu. Od tego czasu zwiedzanie ruin polegało na oglądaniu zabytku z zewnątrz.

Rozwój ruchu turystycznego i zainteresowanie zabytkowymi ruinami oraz świadomość nowych władz miasta konieczności kontynuacji prac konserwatorskich przy zamku zrodziły zamiar przeprowadzenia poważniejszych działań o charakterze restauratorskim. Kusząca w takich przypadkach koncepcja całkowitej odbudowy zamkowych ruin została zarzucona na rzecz przeprowadzenia konserwacji zachowawczej i ekspozycji zamku w postaci tzw. trwałej ruiny.

Powstały projekt w części koncepcji aranżacji konserwatorskiej i rozpracowania historycznego oparty został na badaniach oraz pracy dyplomowej Artura Roka (od 2010 r. Powiatowego Konserwatora Zabytków powiatu będzińskiego) obronionej na Politechnice Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki w Krakowie na Podyplomowych Studiach Konserwacji Zabytków Architektury i Urbanistyki¹².

Przyjęte kierunki projektowe skupiły się na zamiarze przeprowadzenia: kompleksowej konserwacji zachowanych kamiennych i ceglanych murów zamku, przystosowania jego wnętrza i wieży do ruchu turystycznego oraz ekspozycję i rekompozycję zatartych i nieistniejących elementów architektury dziedzińca obrazujących jego zatarty układ przestrzenny. Dodatkowo punkt ten wiązał się również z usunięciem wszystkich niekorzystnych przemurowań i dodatków powstałych podczas prac w latach 1997–2002. Projekt rozłożony został na IV etapy zrealizowane w latach 2007–2010¹³.

Prace o charakterze stricto konserwatorskim objęły uzupełnienie wypłukanych spoin, konserwację wątków ceglanych i kamiennych baszty oraz pozostałych partii korpusu zamku, w tym iniekcji pęknięć. Ze strony technicznej nie będą one przedstawiane w niniejszym opracowaniu.

Ważnym aspektem tych działań była natomiast rekonstrukcja dwóch zniszczonych nadproży okiennych od strony północno - wschodniej podyktowanej ustabilizowaniem wychylonego

¹² A. Rok, *Założenia konserwatorskie zabezpieczenia ruin zamku biskupów krakowskich w Siewierzu. Zabezpieczenie i ekspozycja w formie „trwałej ruiny”*; niepublikowana praca dyplomowa obroniona na Politechnice Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki w Krakowie. Podyplomowe Studia Konserwacji Zabytków Architektury i Urbanistyki. Wydział Architektury. Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków. Kraków 2005.

¹³ Etapy dokładnie omawia: A. Rok, *Zamek w Siewierzu. Założenia konserwatorskie...*, s. 48–54.

filara międzyokiennego¹⁴.

Kolejnym było usunięcie betonowych parapetów oraz odpowiednie ukształtowanie korony murów wraz z zapewnieniem jej izolacji i odpowiedniego spadku w celu odprowadzenia wody. Koronie przywrócono dawną, nieregularną formę częściowo posiłkując się archiwalnymi fotografiami. Jednocześnie w skrzydle zachodnim odtworzono dwa kominy będące charakterystycznym elementem panoramy zamku na XIX-rycinach i archiwalnych fotografiach. Kominy te uległy destrukcji w latach 80. XX w¹⁵.

Istotnym z punktu widzenia omawianej tematyki zabezpieczania historycznych ruin są działania o charakterze restauratorskim i rekompozycyjnym mającym na celu wyeksponowanie zabytkowych wartości zamku.

Pierwszym z takich działań była rekonstrukcja drewnianego mostu bramnego nad fosą, łączącego bramę główną barbakanu z terenem otaczającym zamek¹⁶. Odtworzenie mostu było koniecznym elementem, gdyż zapewniał on jedyną komunikację z wnętrzem zamku. Należy tu dodać, iż w latach 60/70. XX w. dla potrzeb prowadzonych na zamku prac również zbudowano przy bramie zamku takową konstrukcję.

Projekt mostu został oparty na opisach z pochodzących z XVII- i XVIII-wiecznych inwentarzy zamku – z modyfikacjami uwzględniającymi zastane warunki terenowe, własnościowe i parametry techniczne. Część przybramna została odtworzona jako zwodzona za pomocą przeciwwagi – zgodnie z opisem inwentarzy zamku z XVII wieku. Most jest czynny i stanowi dużą atrakcją turystyczną ukazującą działanie niezachowanych tego typu budowli obronnych towarzyszących średniowiecznym zamkom.

Koncepcja udostępnienia pochodzącej z 1518 r. baszty ogniowej zakładała utworzenie na jej szczycie platformy widokowej, przykrytej wysoką, szklaną „latarnią” oraz budowę wewnętrznej klatki schodowej o współczesnej stalowej konstrukcji¹⁷. Rozwiązanie takie było podyktowane m.in. faktem, że względu na destrukcję murów skrzydeł zachodniego i wschodniego nie byłoby możliwe odtworzenie historycznej komunikacji w wieży, która odbywała się poprzez barkową klatkę schodową zlokalizowaną w skrzydle zachodnim zamku, skąd poprzez arkadową loggię wiodło wejście na poszczególne (konkretnie dwie) kondygnacje baszty¹⁸. Nie było zatem pionowej komunikacji wewnątrz baszty. Nie miała ona również charakteru obserwacyjnego, gdyż przykrywał ją barokowy hełm.

Do pierwotnego projektu z inicjatywy autora niniejszego artykułu zostały wprowadzone korekty w postaci dodania na każdym z historycznych pięter podestów celem uczytelnienia dawnego układu funkcjonalnego baszty oraz udostępnienia zwiedzającym strzelnic kluczowych

¹⁴ Ibidem, s. 51.

¹⁵ Ibidem, s. 53.

¹⁶ Ibidem, s. 50.

¹⁷ Ibidem, s. 49–50.

¹⁸ Ibidem, s. 49; A. Rok, *Zamek biskupów krakowskich – książąt siewierskich w Siewierzu...*, T. I, s. 912.

w ścianach budowli¹⁹. Wynegocjowano również obniżenie szklanej „latarni” by nie zaistniała w sylwetce zamku.

Prace związane z uporządkowaniem dziedzińca sprowadziły się do uczyelnienia dawnego układu rezydencjonalnego zamku. Z trzyskrzydłowego założenia, czytelne było jedynie skrzydło wschodnie i fragmentarycznie zachodnie. Wprowadzona betonowa płyta nad piwnicami skrzydła zachodniego oraz całkowite zniszczenie i zasypianie ścian i fundamentów skrzydła południowego zacierało układ funkcjonalno - przestrzenny, a nawet wprowadzało mylną interpretację, iż zamek w Siewierzu w rzucie był analogiczny z zamkiem w Bodzentynie wytyczonym na kształt litery „U”, a nie ze skrzydłami otaczającymi nieregularny dziedziniec.

Podczas prac archeologicznych w 2007 r. odsłonięto fundament XIII-wiecznego bergfriedu oraz dobrze zachowane fundamenty zewnętrznego muru skrzydła południowego²⁰. Konieczne zatem stało się aranżacyjne połączenie tych wszystkich elementów wraz z usunięciem betonowej płyty nad piwnicami skrzydła zachodniego. Płyta ta została wyburzona, a sklepienie zaizolowane nad którym wykonano nową konstrukcję z odtworzoną na podstawie inwentarzy ceglana posadzką na której zaznaczono kamieniem przebieg dawnych ścian działowych²¹.

Korekcie uległa również korona zachowanego (częściowo rekonstrowanego w poprzednich okresach) fundamentu wewnętrznej ściany skrzydła zachodniego. Nadano jej miękki profil z jednoczesnym odtworzeniem dolnych partii drzwi wejściowych do zamku, sklepienia loszku nad schodami do piwnicy oraz załomu ściany z oknem dawnej izby kuchennej. Rekonstrukcja tego fragmentu muru z okienkiem miała cel dydaktyczny podkreślający istnienie w tym miejscu wewnętrznej ściany dziedzińca oraz eksponującym dwie fazy rozwoju skrzydła zachodniego – XVI-wieczną rozbudowaną w końcu XVIII w. o pion klatki schodowej²². Fazy te czytelne były dzięki zachowanej na murach klatki schodowej dylatacji biegnącej przez wszystkie kondygnacje zamku.

Z wyeksponowanym przyziemiem skrzydła zachodniego połączono poddane konserwacji zachowawczej i nieznacznej rekonstrukcji odsłonięte fundamenty murów skrzydła południowego. Tę część zamku doprowadzono – posiłkując się archiwalnymi fotografiami – do stanu sprzed degradacji tych relikwów w latach 1970–1974²³.

Całość przywróciła wizualnie układ i rozmieszczenie pomieszczeń wzniesionego na wzór Wawelu, dwuskrzydłowego gmachu biskupa Piotra Tomickiego.

Nawierzchnia dziedzińca została przywrócona do poziomu z końca XVII w. i wybrukowana z uczyelnieniem przebiegu fundamentu bergfriedu oraz wykonaniem dwóch ekspozycji z pancernej szyby pokazującej jego oryginalne lico oraz starszy poziom bruku (z XVI i XV w.). Należy tu jednak dodać, iż nie trafnie do wybrukowania dziedzińca użyto kostki granitowej,

¹⁹ A. Rok, *Zamek w Siewierzu. Założenia konserwatorskie...*, s. 49.

²⁰ A. Rok, *Najstarsza, gotycka forma architektoniczna zamku w Siewierzu...*, s. 247–258.

²¹ A. Rok, *Zamek w Siewierzu. Założenia konserwatorskie...*, s. 52.

²² A. Rok, *Zamek biskupów krakowskich – ksiąg siewierskich w Siewierzu...*, T. I, s. 912.

²³ A. Rok, *Zamek w Siewierzu. Założenia konserwatorskie...*, s. 52.

również o źle dobranej fakturze i kolorystyce. W przyszłości należy wrócić do korekty tego elementu zamku.

Pracom konserwatorskim poddano również piwnice pod skrzydłem zachodnim z przystosowaniem ich zarówno do celów ekspozycyjnych (mała wystawa archeologiczna) jak i konferencyjnych. Posadzkę odtworzono na podstawie ceramicznych płytek podłogowych odnalezionych podczas badań archeologicznych. Na odtworzonej powierzchni posadzki zaznaczono przebieg dawnych ścian działowych.

Skrzydło wschodnie zostało potraktowane zachowawczo, bez korekty środkowej części w postaci zrekonstruowanego w 1974 r. ceglanego przyziemia pod którym znajduje się nie udostępniona piwniczka. Ten element zamku czeka na dalszy zakres prac o którym w dalszej części artykułu. Ważnym elementem działań w tej części zamku było natomiast uzupełnienie murów absydy kaplicy znajdującej się na ostatniej kondygnacji, wraz z przywróceniem w niej nadproża i części glicyfów wąskiego okna.

Największym elementem wprowadzonym podczas prac konserwatorsko – restauratorskich zamku była częściowa rekonstrukcja ściany południowej²⁴. Zniszczona do fundamentów południowa, zewnętrzna ściana posiada bardzo dobrą ikonografię w postaci rycin i fotografii archiwalnych pokazujących powolny proces jej całkowitej destrukcji, mającej miejsce pomiędzy 1920 a 1935 r. Zawalenie się ściany południowej w 20. leciu międzywojennym spowodowało odsłonięcie panoramy widokowej na basztę, która wraz z ruinami pozostałych skrzydeł zamku utworzyła charakterystyczna sylwetkę zabytku widoczną w dalekiej perspektywie od strony południowej. Nie wpłynął na nią niski mur parawanowy wzniesiony w miejscu zawalonej ściany latach 60. XX w.

Pierwotna koncepcja (która nie weszła w etap projektowania) skłaniała się ku całkowitej rekonstrukcji południowej ściany zamku. Pomysł ten całkowicie zarzucono. Jednakże nieznaczna wysokość muru parawanowego powodowała chęć przedostawania się do zamku nieuprawnionych osób, co skutkowało dewastacjami odnawianego zabytku. Ponadto zalecenia konstrukcyjne skłaniały się u podparcia narożnika południowo – wschodniego, którego mury mogły rozszczepić się na historycznej dylatacji powstałej z dostawienia skrzydła wschodniego do korpusu skrzydła południowego. Powróciła więc koncepcja odtworzenia ściany dla której wykonałem wizualizację.

Powrót do idei całkowitej rekonstrukcji ściany, zdaniem autora niniejszego artykułu, był niewłaściwy, gdyż zmieniał diametralnie całą sylwetkę zamku wprowadzając nowy (choć w pełni udokumentowany), nieautentyczny element przejmujący dominację nad oryginalnymi murami zabytku. Zdecydowano się więc na wprowadzenie rozwiązania pośredniego, mianowicie rezygnację z odtworzenia ostatniej kondygnacji zamku, w miejscu której koronę należało ukształtować w formie postrzępionej. Mur parawanowy wzniesiony w latach 60. XX w. (jako, że do jego budowy użyto oryginalnego kamienia pochodzącego z zawalonej ściany) został zachowany i włączony w odtwarzaną strukturę, a nad nim zrekonstruowano rytm okien dawnego I piętra, zgodnie z rycinami i fotografiami historycznymi. W sylwetce zewnętrznej zamku zrekonstruowana partia

²⁴ Ibidem, s. 54.

murów ściany południowej skryła się za oryginalnymi przyporami, które wizualnie „rozcięły” ją na 3 części, co w dużej mierze „zagubiło” tę rekonstrukcję wśród oryginalnej substancji zabytku. Ściana nie zdominowała od zewnątrz głównej bryły zamku, pozostawiając basztę jako główny akcent górujący nad ruinami.

Od strony dziedzińca odtworzona częściowo ściana stanowi już znaczny akcent, ale integrujący i scalający ze sobą zarówno zachowany narożnik południowo – zachodni dawnego skrzydła południowego jak i wyeksponowane przyziemie obu renesansowych skrzydeł zamku.

Prace konserwatorsko – restauratorskie na zamku nie są jeszcze ostatecznie zakończone. W przygotowaniu jest remont piwnicy i części murów przyziemia skrzydła wschodniego. Planuje się odtworzenie sklepień w części południowej zachowanych murów pomieszczeń oraz przebudowę zrekonstruowanego w latach 70. XX w. ceglanego przyziemia, które jest w złym stanie technicznym. Rozważana jest możliwość rekonstrukcji sklepienia i stropu dawnej kancelarii która mieściła się w jego obrębie. Celem takiego działania oprócz reintegracji murów skrzydła wschodniego ma być uzyskanie pomieszczeń na cele ekspozycyjne i lapidarium oraz socjalne, dla obsługi zamku. Ponadto działanie to pozwoli udostępnić turystom ruiny I pietra skrzydła wschodniego zamku.

Planuje się również częściowe odsłonięcie, konserwację i restaurację murów obronnych tarasu artyleryjskiego. Mowa jest tu głównie o najbardziej widocznej kurtynie północno – wschodniej, wschodniej oraz częściowo południowej wraz z zachowanymi przyziemiami dwóch narożnych bastei. System ten jest unikatowym dziełem obronnym i wskazane jest jego częściowe uczytelnienie i ekspozycja.

Prace konserwatorsko - restauratorskie na zamku w Siewierzu z lat 2007–2010 należy ocenić pozytywnie, pomimo niektórych niedoskonałości wynikłych przy ich prowadzeniu (materiał użyty przy nawierzchni dziedzińca). Prace te przyczyniły się do zdecydowanej poprawy stanu zachowanych murów warowni – należy bowiem dodać, iż na zamku nigdy wcześniej nie przeprowadzono na taką skalę działań konserwatorskich.

W działaniach na zamku przyjęto zasadę odwracalności działań (klatka schodowa w baszcie) i minimalnej ingerencji w zastaną strukturę zabytku, ograniczając zamierzenia rekonstrukcyjne do najbardziej koniecznych, wynikłych m.in z zabezpieczenia nieuprawnego dostępu do zabytku, kwestii konstrukcyjnych jak i rekompozycyjnych, uczytelniających renesansowe założenie zabytku. Starano się przy tym nie zmieniać ogólnej i utrwalonej sylwetki zamku. Takim największym działaniem była częściowa odbudowa ściany południowej zamku, którą jednak traktować należy jako reintegrację zewnętrznej bryły budowli, rozczłonkowanej zawaleniem się w 20-leciu międzywojennym oryginalnej ściany i budową w jej miejscu w latach 60. XX w. muru parawanowego.

W strukturę zamku nie wprowadzono żadnych współczesnych uzupełnień kubaturowych wykonanych z nowoczesnych materiałów budowlanych. W stosunkowo małej kubaturze zamku działanie takie spowodowałoby zniwelowanie obcowania z oryginalną substancją zabytku, co było by przekreśleniem opracowanej przez autora niniejszego opracowania koncepcji działań i jego ekspozycji.

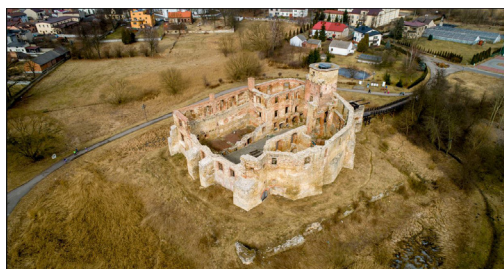
Przyjęty i zrealizowany w Siewierzu program historyczno - konserwatorski dowodzi słuszności postanowień Karty Weneckiej jak i Karty ochrony Ruin. Eksponowanie autentycznej

substancji poprzez udostępnianie obiektu do zwiedzania nie stoi w przeszkodzie z organizacją w jego murach imprez kulturalnych, dla realizacji których nie było potrzeby wprowadzania w ruiny agresywnych form architektonicznych lub rekonstrukcji całego założenia.

Prace konserwatorsko – restauratorskie ruin zamku biskupów krakowskich – książąt siewierskich w Siewierzu spotykały się z bardzo dużym odzewem zarówno naukowców, jak i społeczeństwa. Dowodem tego jest docenienie obiektu na konferencji ICOMOS w Ciechanowcu, wizytacja przedstawicieli NID oraz nominacja do nagrody Zabytek Zadbane.

1

2

Ryc. 1 Siewierz. Zamek z lotu ptaka widok od strony południowo – wschodniej w 2006 r. Widoczne zabezpieczenie w postaci betonowych parapetów na koronie muru oraz betonowej płyty nad piwnicą. Zdjęcie ze zbiorów prywatnych

Ryc. 2 Siewierz. Zamek z lotu ptaka widok od strony południowo – wschodniej w 2018 r. Stan po pracach konserwatorsko – restauratorskich z lat 2007–2009. Zmienione zabezpieczenie korony murów. Widoczna częściowo zrekonstruowana ściana południowa oraz wyeksponowane przyziemie skrzydła zachodniego w miejscu betonowej płyty, z aranżacją ceglanej posadzki i oznaczeniu na niej dawnego podziału pomieszczeń. Zdjęcie www.jurazlotuptaka.pl

3

4

Ryc. 3 Siewierz. Zamek widok od strony południowej w 2006 r. Widoczne betonowe parapety na koronie murów oraz mur parawanowy wzniesiony w latach 60. XX w. w miejscu zawalonej w 20. -leciu międzywojennym południowej ściany zamku. Fot. A. Rok

Ryc. 4 Siewierz. Zamek widok od strony południowej w 2018 r. Stan po pracach konserwatorsko – restauratorskich z lat 2007–2009. Zmienione zabezpieczenie korony murów. Widoczna częściowo zrekonstruowana południowa ściana zamku wykonana z zachowaniem zastanej sylwetki zabytku. Fot. A. Rok

Ryc. 5 Siewierz. Zamek widok od strony dziedzińca na ruiny skrzydła zachodniego i południowego w 2006 r. Widoczna płyta betonowa nad sklepieniem piwnicy, betonowe parapety nad koronę murów. W skrzydle południowym widoczne zasypane fundamenty murów wewnętrznych oraz mur parawanowy wzniesiony w latach 60. XX w. w miejscu zawalonej w 20. -leciu międzywojennym południowej ściany zamku

Ryc. 6 Zamek widok od strony dziedzińca na ruiny skrzydła zachodniego i południowego w 2018 r. Stan po pracach konserwatorsko – restauratorskich z lat 2007 – 2009. Skrzydło zachodnie i południowe po reintegracji w postaci odsłonięcia i częściowej rekonstrukcji murów przyziemia oraz częściowej rekonstrukcji zewnętrznej ściany południowej. Zmienione zabezpieczenie korony murów oraz likwidacja niewłaściwych przemurowań z poprzednich prac. Fot. A. Rok